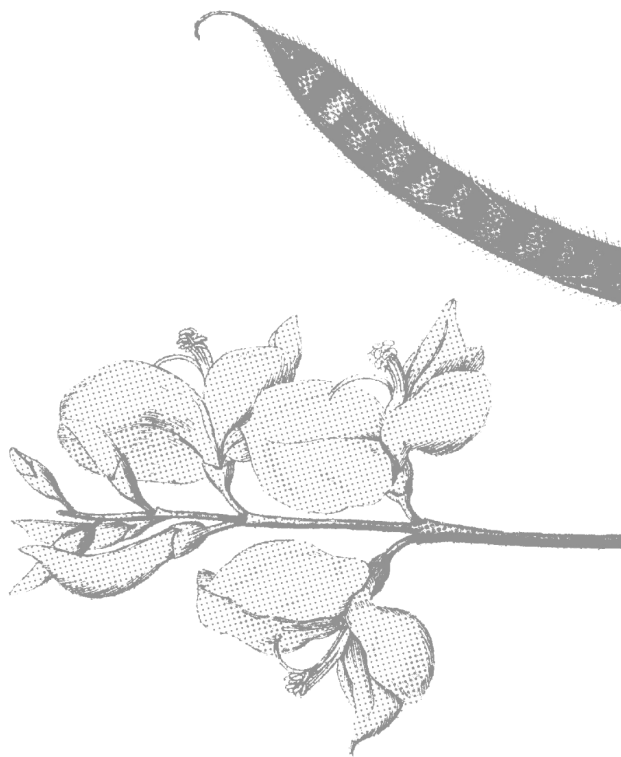

Století
katalánské
povídky

v zahradě RAMONOVĚ

Josep Pla: No som res, però fa de mal dir de LA VIDA AMARGA

© Josep Pla, 1967 y Herederos de Josep Pla

Mercè Rodoreda: Carnaval de VINT-I-DOS CONTES

© Institut d'Estudis Catalans

Lluís Ferran de Pol: Naufragis de LA CIUTAT I EL TRÒPIC

© Hereus de Lluís Ferran de Pol

Montserrat Roig: La Mar de EL CANT DE LA JOVENTUT

© The Estate of Montserrat Roig

Baltasar Porcel: Els set pecats capitals de TOTS ELS CONTES

© Edicions 62, S. A.

Sergi Pàmies: La gran novel·la de Barcelona de LA GRAN NOVEL·LA DE BARCELONA

© Sergi Pàmies, 1997

Czech edition © Euskaldun – nakladatelství, 2024

Translation © Jiří Pešek, 2024

Translation © Vít Groesl, 2024

Preface © Vít Groesl, 2024

Portraits © Jiří Pešek, 2024

ISBN 978-80-908145-2-3

La traducció d'aquesta obra ha disposat d'un ajut de l'Institut Ramon Llull.
Překlad tohoto díla byl finančně podpořen Institutem Ramona Llulle.

LLL institut
ramon llull

Kniha vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR.

**MINISTERSTVO
KULTURY**

Drahý mistře Ramone,

zanedlouho uběhne od Vašeho narození osm set let. I po těch dlouhých staletích však stále zní Vaše jméno, když se hovoří o tom, kdo s tím vlastně začal. Ti před Vámi komentovali, doplňovali, překládali, což jsou činnosti pro zdraví jazyka nanejvýš důležité. Jazyk, který nemá být pouhou šifrou, kódem, ale skutečnou lidskou řečí, se však neobejde bez původní živoucí literatury. Bez někoho, kdo se do toho jako první pustí na vlastní pěst. Rozhodně jste měl z čeho vybírat – po ruce jste měl mimo jiné latinu, okcitanštinu, arabštinu – a přece jste se rozhodl hovořit a psát z velké části právě katalánsky.

Pravdou je, že i my takového člověka máme, ač by si tu na jeho jméno nejspíš vzpomněl málokdo. Náš Ramon se jmenoval Tomáš; pocházel z Vysočiny z obce Štítné a na svět přišel asi sto let po Vás. I on si mohl vybrat z jiných jazyků, přinejmenším latiny, jak bylo v jeho době obvyklé, přesto si zvolil češtinu.

Oba jste ponejvíce hovořili o tomtéz: o Bohu, o víře. Důležité je, ke komu jste mluvili: k lidem ve vašem bezprostředním okolí. Možná odtud pramení vaše potřeba mluvit také jejich řečí. A tak i díky vám oběma dnes můžeme dělat to, co nás tolik těší. Spojovat tyto dva světy. A nejen je. A nejen my.

Mistře Ramone, katalánština si od dob Vašeho života prošla ledašcím. Byly doby, kdy se zdálo, že už jí příliš života nezbývá. Vadla, zatímco jiné jazyky kvetly. Přesto pokaždé nějaké to semínko šťastně padlo na úrodnou půdu a ona si našla způsob, jak růst dál. Jako zahrada v nejširším slova smyslu, ve které je třeba chránit krásné květiny, ale také utvářet prostor pro nevázaný růst. Je tomu dvacet dva let od vzniku Institutu Ramona Llulle, organizace, která pomáhá zahradě katalánštiny udržovat si zdraví a krásu a budovat si patřičnou prestiž. Není divu, že nese právě Vaše jméno.

Vaše sázka na katalánštinu totiž zasela něco, co jste možná ani nezamýšlel, ale co je pořád živé. Minulé století toho budiž dobrým

příkladem. Proto jsme se rozhodli po onom nedávno skončeném dvacátém věku porozhlédnout a vybrali jsme osm různých povídek, květin, u kterých věříme, že vybudnou české čtenáře k dalším procházkám po kvetoucích luzích katalánské literatury.

Vybrali jsme autory různě písící, různě uvažující. Někteří přišli k literatuře od novin, jiní od plátna, všichni se však do ní obtiskli – svým dílem. Dolors Monserdà byla nejen na Pyrenejském poloostrově první z těch, kdo byli přesvědčení, že bez toho ženského zní hlas literatury jen napůl. Lluïse Ferrana de Pola vyhnala občanská válka do Mexika, avšak svým psaním a jazykem zůstal doma. Teprve návrat do rodného Arenys de Mar mu umožnil jeho americkou zkušenost promítnout do svých textů. Baltasar Porcel se narodil na stejném ostrově jako Vy, na Mallorce, nejen aby nám připomněl, že katalánská literatura patří také tam, tak jako do Valencie, do Andorrey, na Sardinii či na jih Francie.

Ať už však patří k jednomu celku, každý nám svým dílem ukazuje něco jiného, něco, co jej dělá svébytným tvůrcem. Málokdo dokáže mluvit o těch nejspletitějších věcech našich dní s takovou srozumitelností a vytríbeností jako Josep Pla. Stěží bychom hledali někoho, kdo je schopen s takovým jemnocitem jako Mercè Rodoreda vykreslit i ten nejnepatrnější záchvěv v nitru člověka. Neuvěřitelná je životaschopnost a vitalita každé z vět z pera Montserrat Roig. O rafinovanosti a nadčasovosti humoru Santiaga Rusiñola a Sergi Pàmiese není třeba vést dlouhé debaty.

Tohle byste mistře Ramone jistě nedomyslel, co všechno je s tím Vaším jazykem možné. Věříme, a snad i Vy, že i v češtině to bude znít stejně naléhavě. Držte nám palce, Raymundusi.

S úctou za nakladatelství Euskaldun
Vít Groesl

ESCUDELLOMET
Santiago Rusiñol

SANTIAGO RUSIÑOL

Všestranný umělec Santiago Rusiñol i Prats (1861-1931) byl jednou z vůdčích postav katalánského modernismu, místní podoby secese. Pocházel z dobře situované rodiny textilního průmyslníka, rodinnému podniku se však nikdy nevěnoval a již od mládí žil jen pro umění. Pro většinu Katalánců je dnes Rusiñol především významným symbolistickým malířem a skutečnou kulturní institucí přelomu 19. a 20. století. Kromě tisícovky obrazů, skic, rytin či plakátů po sobě však zanechal i necelou stovku literárních děl zahrnujících poezii, prózu i drama. Velký úspěch na domácí scéně slavil zejména svými divadelními hrami, jejichž tematiku i děj často odvozoval z vlastních románů. Mnohokrát tak v soupisu jeho tvorby narazíme na díla se stejným názvem i obsahem, avšak jednou v prozaickém a jednou zase v čistě dramatickém provedení. Jde například o díla *Lauca del senyor Esteve* (Střípky ze života pana Esteveho), jež vyšlo původně jako román roku 1907 a o deset let později se dočkalo veleúspěšné dramatizace, či *El català de la Manxa* (Katalánc z La Manchy) z roku 1914, kde se snaží o vlastní interpretaci a parodii slavného Cervantesova románu.

Divadelní talent autor nezapře ani ve svěžím monologu *L'escudellòmetro* (Escudellomet), jenž byl poprvé představen v březnu 1905 na prknech barcelonského divadla Romea. Jeho protagonista přemítá o tom, jak díky vynálezu obřího hrncometu skoncuje s hladem a sociálními nerovnostmi na celém světě, ačkoliv primárním terčem této utopické satiry s prvky sci-fi je nepochybně tehdejší barcelonská

buržoazie. Českému publiku je Rusiňol prakticky neznámý, nicméně jeho zajímavý a bohatý literární odkaz v posledních letech opět nabývá na aktuálnosti. Svědčí o tom nejen čím dál častější reedice v autorově domovině, nýbrž i neustále rostoucí počet jazyků, do nichž je Rusiňol nově uváděn – v posledních dvaceti letech jde například o překlady do maďarštiny, polštiny, ruštiny či italštiny.

ESCUDELLOMET

Je to cizinec kdoví odkud. Je vyhublý, otrhaný, na hlavě má starý klobouk, okolo krku a přes ramena široký valonský límec, taktéž značně obnošený jako i vše ostatní, co má na sobě. Má dlouhé světlé vlasy, nestříhané nehty a protáhlé nohy. Vypadá jako blázen a možná jím i je. Vyjde zpoza opony a vzpřímeně zamíří na druhou stranu, jako by ho vedla nějaká utkvělá myšlenka. Pak trochu couvne, zastaví se a uprostřed scény se dá do řeči:

Pronásledují mě! Jsem pronásledován! Nepochybně po mně jdou! Hledá mě neviditelná ruka! Je to tak, pánové, neviditelná ruka po mně šátrá, občas mě vyhmátne a nechá zavřít.

Já nejsem blázen! To víte, že ne! Nejsem blázen, ale stejně mě zase zavřeli. Vidí mě v tomhle oblečení, které mi nepatří, protože nebylo šité pro mě, vidí mě špatně obutého, ale ani střevíce nebyly pro mě. To je však nezajímá – jsi jako hastroš, do blázince s tebou.

Však já už byl ve všech... vězích (ale když mě zavírají, vždycky tomu říkají „odvést do sanatoria“). Zavřeli mě už snad do všech, co jsou k mání. Přitom se ani pořádně nestihnu rozčílit (no co, jen padne nějaká facka) a je to – už mě posílají za mříže. Někteří mají právo mlátit své ženy, ale jelikož to dělají s rozumem, nikdo je kvůli tomu nepopotahuje, ani hlas na ně nezvyší. Jiní zas padělají dokumenty, ale protože tak činí s čistou myslí, nikdo si na ně nevyskakuje. Zato já nemám právo na nic, ani na malinký záchvat vzteku, zcela přirozené a pochopitelné rozrušení nebo na nějakou tu výchovnou facku. Protože když nedělám, co ostatní, mají mě za blázna,

zatímco když ostatní dělají to, co já ne, hned jsou z nich vševědové. Ach, to nafoukané lidstvo, jak titěrné tě vidím z výšky svého čela plného plamenů jako Vesuv!

Pokud mě skutečně pronásledují, je to proto, že vědí, že v téhle tvrdé palici, v těch pár kubických centimetrech šedé buněčné hmoty, jíž lidově říkáme mozek, za který by nedali ani zlámaný groš, kypí největší projekt, jaký kdy byl na této planetě vymyšlen.

Trvalo mi dlouho, než jsem dospěl až sem. Stálo mě to dlouhé pobyty ve věži a nikdy nekončící boj s vládami všeho druhu. Teď ho však mám před očima, v mé mysli je už jasně narýsován, dokonce už ho slyším vařit vodu. Tentokrát mi už myšlenka neuteče! Je můj, jenom můj, *escudellomet!* (*Zasní se.*)

Ano, ten velkolepý *escudellomet*, během jehož tvorby jsem sám tolik strádal, moje dílo, můj velký vynález, který vidím tak jasně jako slunce rodící se z hmoty. Konečně jsem vzal za svou onu ohromnou výzvu symetrického nakrmení populace, naplnění všech žaludků světa, trávicího rovnostářství! A popasoval jsem se s ní ve vši slávě! Bída, třídní rozdělení i privilegia jsou minulostí! *Carn d'olla* budiž symbolem na věky věků, neboť je to to jediné, co potřebuje společnost, o níž sním! Tam nad metropolí vidím růst Akropoli, kterou věnuji celému lidstvu. Jen na ni pohleďte! Na jedné straně jsou obrovské hrnce velké jako bitevní lodě, katedrály, úchvatné hrady. Táhle máme ocelový hrnec na nudle, váží dobrých třicet tisíc tun a hned vedle další o váze čtyřiceti tisíc tun, ten je zase na rýži. V dalším hrnci maso, hotový masný očištěc. Tisíce skopců a telat do něj pochodují ve stádech a pastýři je doprovázejí, dokud nedorazí až ke kotli. V dalším hrnci se chystají masové knedlíčky. Jsou jich tu fůry, navršených na sebe jako haldy měkkého šterku. V dalším se vaří bůček, v jiném zelí a do dalšího jako krupobití padá cizrna. To vše pod tlakem vzduchu míří do *escudellometu*, do chrámu vývaru, do obřího vroucího kotle, odkud pak nakrmí lid – nejprve projde potrubím a pak kohoutky, rozleje se do domácností těch nejchudších,

pracujících i bohatých, zkrátka do domácností všech, kteří nepohrdnou *escudellou!* (Pauza.)

Ostatně, kdo by ji nejedl, když k němu teče proudem? Kdo by odmítl ten pokrm demokracie, střední třídy, svobody, základních lidských práv? Ten dokonale světský pokrm, jenž zasytí všechny; jídlo osmihodinové pracovní doby? No řekněte, kdo neotočí kohoutkem a nenastaví talíř proudu levné stravy, až uvidí kaskádu nudlí a blahodárný déšť rýže a uslyší cinkání cizrny padající jedna báseň, prchající na svobodu z útluaku trubek?

(*Soustředěně.*) Průmyslníci a podnikatelé! Jakmile se mi podaří vynález sestrojít, útlak rázem skončí. Peníze vám budou k ničemu, stanou se jen kratochvílí poblázněných numismatiků. Ze dne na den zmizí vaše dvory pochlebovačů, kteří vše odkývají jen za denní misku šošovice. Stejně jako zmizí holčiny, které k vdavkám přesvědčí jen výše vašich kont, díky nimž snesou i ty vaše nekonečné litanie o šetření a dobrém hospodáři a budou vás rádoby věrně opečovávat, a především vést vaši ruku, abyste jim konečně podepsali závěť. Králové a panovníci! Je čas odhodit koruny. S břichy zaplněnými *escudellou* budou mít poddaní plné zuby vás i vašich hloupých válek kvůli zisku. Ministři! Je čas opustit teplá křesla, neboť lid už vás dál následovat nebude. Budete muset změnit profesi, pakliže jste vůbec k něčemu. Generálové! Nástup a alou domů! Marš! Nenajdete vojáky, kteří by za vámi šli do pole. Budete se muset prát sami mezi sebou, hrát si na vojáčky a stavět hrady z karet. Soudci! Dostatek potravy předznamená konec sporů. Pověste taláry na hřebík.

(*Zešíroka a hlasitě.*) Lide! Konečně jsi zachráněn! Spasil tě můj zázračný vynález. Přiveď mi skopce, voly, telata, jemnou cizrnu a drobné fazole; přines mi uhlí, jež rveš zemi z jejích útrob, a já to všechno proženu přeměnou, udělám z toho *escudellu*. A až ji budu mít, ach, lide!, budeš konečně pracovat sám pro sebe, budeš-li chtít a budeš-li mít ještě chuť pracovat; budeš moci číst, budeš-li mít chuť ztrácet čas; budeš se moci věnovat umění, budeš-li je považovat za

hodnotné; budeš se moci dívat na hvězdy, máš-li zálibu v pozorování nočního nebe; budeš se moci věnovat botanice, jestli tě vábí všechny trávy, či mineralogii, pakliže vyzýváš kameny. A nenaplnuje-li tě nic z toho, nebude tu nouze o společenské kluby, v nichž se budeš moci rozptýlit a potěšit vášnivými rozpravami o politice, vzrušující hrou v karty či bojovným nasazením při pořádání schůzí a projednávání předpisů a stanov.

Budeš moci slavit, aniž by k tomu byl jiný důvod, provést klidně nějakou revoluci jen tak, z čistého rozmaru, a jelikož už nebude buržoustů, jimž bys okna vymlátil, potěšíš se alespoň tříštícím se sklem z bratrských pohárů, jimiž si připiješ... na *escudellomet*... A já, jenž jsem za tebe právě vyřešil sociální otázku, nežádám po tobě ani žádný pomník. Ucti mě, to ano, v den mé smrti, avšak zcela novým způsobem. Zakryj všechny hrnce a nádoby smutečním sukнем, natři kohoutky načerno, připrav oltář potravinové víle a bukolickým chvalo zpěvem se za mě modli před každým jídlem z hlubokého talíře, kterého požiješ. Protože moc dobře vím, že mě zavraždí. Všichni velcí lidé umírají zavražděni těmi malými. Chtějí rozbít můj stroj a potrubí! Chtějí zaplavit město vývarem! Chtějí z něj vyhodit nuddle! Já však dál klidně poplavu na jeho hladině, neboť vynálezcův duch si vždy najde cestu na hladinu vývaru!

A pokud mě skutečně hledá neviditelná ruka, tak ať! Já se teď soustředím jen na dokončení své mise, neboť v den, kdy bych zemřel, bylo by i po *escudelle*.

POZNÁMKY

valonský límec: Pravděpodobně je myšleno okruží, naškrobený a nařazený renesanční límec.

carn d'olla: Doslova „maso z hrnce“, další doklad velmi prozaického katalánského pojmenování jídel. (Například slavná *paella* je slovo označující pánev.) Jde o část níže vysvětleného pokrmu *escudella* (též doslova přeloženo „miska“), které dalo celému textu název (a z velké části také obsah).

escudella: Jde o tradiční katalánskou a valencijskou polévku. Píše o ní již ve 14. století Francesc Eiximenis, františkánský mnich a katalánský spisovatel, jako o každodenním pokrmu Katalánců. Existuje mnoho verzí, obvykle obsahuje různé druhy masa, zeleniny a těstovin nebo rýže; tradiční součástí je *pilota*, masová kulička nebo knedlíček. Obvykle se servíruje rozdělena na dvě části, *escudella*: vývar s rýží nebo těstovinami a *carn d'olla*: maso použité na přípravu vývaru servírované se zeleninou použitou tamtéž.

osmihodinová pracovní doba: V roce 1905, kdy Rusiňol svůj monolog poprvé předvedl veřejnosti, zbývalo do uzákonění osmihodinové pracovní doby ve Španělsku ještě čtrnáct let.